

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Voorwoord

De meerwaarde van gezond verstand

Beatrijs Lens-van den Berg & Benedicte Lowyck

Zowel in Nederland als in België zien we een maatschappelijke tendens naar het instellen van meer regels, meer protocollen, meer repressie en meer controle. Zo klonk de afgelopen jaren de luide roep om criminelen en gevaarlijke gekken (lees tbs-patiënten) zwaarder te straffen en/of niet meer te laten terugkeren in de maatschappij vanwege het recidive-gevaar. In de jeugdzorg klinken na ieder familiedrama geluiden over het falen van de hulpverlening en de roep om een schuldige. Met als gevolg? Meer regels, meer controle, meer geprotocolleerd behandelen en een berg noodzakelijk geachte aanpassingen in de wetgeving. Dit alles met het idee dat incidenten voorkomen kunnen worden en de maatschappij veiliger wordt.

De vraag echter is op welke constructen deze regeldrift gebaseerd is? De criminaliteits- en recidivecijfers bevestigen de onderliggende aannames in ieder geval niet. Zo stelde in 2006 de toenmalige Nederlandse minister Donner bijvoorbeeld dat sinds de jaren 70 de algemene recidive zes jaar na beëindiging van de tbs is gedaald van 52% naar 36% procent (Donner, 2006). Maar de feiten doen er soms niet toe.

Ondertussen zijn we als hulpverleners wel steeds meer tijd kwijt aan administratie, wat ten koste gaat van het contact met onze cliënten. Velen onder ons hebben het treurige gevoel dat we niet meer genoeg toe komen aan datgene waarvoor we eigenlijk zijn opgeleid. Daarnaast kennen we allemaal de verhalen van ouders bij wie – eenmaal bij jeugdzorg aanbeland – het moedeloze gevoel ontstaat dat ze de regie zijn kwijtgeraakt en overgeleverd zijn aan protocollen.

Gelukkig begint deze doorgeschoten regeldrift, zowel in het maatschappelijke als in het politieke debat, te leiden tot de roep om te ‘ontregelen’. Interessant in dit kader zijn de in Nederland verspreide pilots waarin zorg ‘ontregeld’ wordt. De conclusie van een van deze pilots is: ‘De weg naar levensgeluk in een zorgsetting is [...] een weg van goed luiste-

ren naar wat cliënten en medewerkers zeggen en regels opheffen die gezond verstand in de weg staan' (Nies, 2013). Maar dit realiseren klinkt misschien veel gemakkelijker dan het is. Want de kunst van goed luisteren is ook de kunst van goed vragen, van vragen zonder normatief kader, van vragen waarin we onze vanzelfsprekendheden en overtuigingen onbevangen tegemoet kunnen treden.

Waarom dit laatste zo moeilijk kan zijn, beschrijft psycholoog en Nobelprijswinnaar Daniel Kahneman in zijn interessante boek *Thinking, fast and slow* (2011). Op een goed onderbouwde en verfrissende manier maakt Kahneman korte metten met het beeld van de mens als rationeel wezen en laat hij zien dat we vaak een wereldbeeld construeren dat niet strookt met de werkelijkheid. Hij toont aan hoe vatbaar we zijn voor cognitieve illusies, waarbij we in ons denken veel te weinig rekening houden met de context, drijfveren en het perspectief van de ander. De rode draad door het boek is de beschrijving van twee systemen waarmee we onze kennis organiseren. Systeem 1 werkt op basis van intuïtie en emotionele impulsen, terwijl systeem 2 meer rationeel werkt en de wereld veel dieper tracht te doorgronden. Systeem 2 echter vergt veel aandacht en is lui, waardoor we gemakshalve de neiging hebben om te volgen wat systeem 1 brengt. Deze voorkeur voor systeem 1 ontgaat ons zelf, waardoor we vaak vooringenomen gedrag vertonen terwijl we menen objectief bezig te zijn. Kahneman dwingt ons stil te staan bij de dynamiek en het mechanisme van ons denken. Zijn boek is echt een aanrader.

Hoe systeemtherapeuten, in verschillende werkvelden en in dialoog met patiënten, cliënten en hun naasten, eigen overtuigingen en constructen durven te herzien, om zo te komen tot een ruimere betekenisgeving en samenwerking in de behandelingen, kunt u lezen in dit nummer. **Philip Marres** vertrekt in zijn artikel 'Samen rapporteren – Van objectieve naar dialogische verslaglegging' vanuit het sociaal-constructionisme en legt ons uit waarom het zo belangrijk kan zijn voor gezinsleden en hulpverleners om de rapportages over het hulpverleningsproces samen te schrijven. De taal die we als hulpverleners gebruiken heeft immers het vermogen een werkelijkheid te creëren met haar eigen vanzelfsprekendheden die niet meer bevraagd worden. Zo dreigt de rapportage een 'objectiviteit' te worden, in plaats van een verslag van het hulpverleningsproces zelf. Het samen schrijven laat plaats voor de subjectiviteit van de verschillende partijen en het stellen van de juiste vragen tijdens dat proces nodigt gezinsleden uit om verder te reflecteren en hun denken te verwoorden. Het is een mooie rapportage geworden waarin ook de

dilemma's en grenzen van deze aanpak niet ontbreken, met concrete en inspirerende voorbeelden vanuit Marres' werk bij Stek Jeugdhulp.

In het artikel van **Swanny Kremer, Gebrand Stam & Lydia Pomp**, 'Een systemische blik op een delictvrije toekomst', wordt met het aangaan van de dialoog met het netwerk van een tbs-patiënt helder dat delictgedrag ingebed is in de sociale omgeving van de patiënt, en er dan ook niet van losgezien kan worden. De auteurs bespreken in hun artikel het gebruik van forensische sociale netwerkanalyse (FNSA), een risicomangement-instrument dat het risico voor recidive bij delicten taxeert. Daarbij worden alle belangrijke personen om een tbs-patiënt heen gehoord, opdat er meerdere perspectieven kunnen ontstaan op de omstandigheden die geleid hebben tot het delict. Op een heldere wijze wordt aangetoond hoe deze aanpak aanknopingspunten kan bieden voor nieuwe perspectieven en daaruit volgend een systeemgerichte behandeling.

Jan Meerdinkveldboom zet u in zijn lichtvoetige column over de DSM-5, 'Geef me de vijf', aan het denken over hoe 'hulpverleners' en de farmaceutische bedrijven een (psychiatrische) objectiviteit kunnen creëren die haar band met de werkelijkheid wat verloren lijkt te zijn. Hij eindigt met een ontroerende laatste passage over 'Gekke Annie'. Het laatste zinnetje van zijn column omvat misschien meer wijsheid dan de ganse DSM-5 samen.

Jurgen Cornelis riep in nummer 24(4) lezers op vaker de pen te pakken en **Frans Holdert** geeft deze keer gehoor aan die oproep. In de rubriek Discussie leest u een boeiende en mooie dialoog tussen Holdert, **Jasmina Sermijn**, en **Isabelle Scheray**. Een dialoog die je wakker schudt en waar verschillende perspectieven naast elkaar mogen staan. We hopen dat deze discussie ook u zal aanmoedigen de dialoog aan te gaan en daarbij onder andere gebruik te maken van deze rubriek.

De tweedaagse conferentie 'Narratieve en dialogische therapie in de Lage Landen' wordt mooi verslagen door **Jørgen Mous**. Als u deze conferentie heeft gemist, zult u er, lezend vanuit uw stoel, alsnog een beetje bij zijn. Tot slot kunt u nog het verslag lezen van **Fred Smets** over de studiedag 'Het nieuw samengestelde gezin: is dat nu zo bijzonder?' georganiseerd door de sectie Kinderen en Jeugdigen van de NVRG in juni 2013. Op deze studiedag werden de pedagogische, juridische en ethische aspecten van 'stiefgezinnen' besproken en werd het 'stiefplan' gepresenteerd. Sinds 2009, toen de Wet 'Bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' werd ingevoerd, zijn de aanvragen voor vervangende toestemming alsook het aantal vechtscheidingen explosief gestegen. Een wankel basis waarop vervolgens veel nieuw samengestelde gezinnen

De meerwaarde van gezond verstand

worden gevormd met alle gevolgen van dien. Smets zet uiteen wat het stiefplan daarin kan betekenen, waarin het volgens hem niet voorziet en wanneer dan systeemtherapeuten aan zet zijn.

Wij hopen dat u na het lezen van dit nummer met ons de conclusie zult trekken dat de systeemtherapie zich midden in het maatschappelijk debat beweegt en dat de bijdragen ons aanzetten tot dialoog en het stellen van de juiste vragen. Met gebruik van ons gezond verstand!

Literatuur

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*.
London: Penguin Books.

Nies, H. (2013). *De zorg is gevangen in ongeschreven regels*. Blog 5 febr., op www.skipr.nl/blogs/id1344-de-zorg-is-gevangen-in-ongeschreven-regels.html.